

פרשת במדבר

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:
(במדבר א:א)

אברבנאל:

השאלה הא' באמרו במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני. והיא שאם נאמרה הפרשה הזאת בהר סיני כשאר המצות איך אמר כאן שנאמרה באהל מועד ואם נאמרה באהל מועד ולא בסיני איך אמר כאן במדבר סיני וידוע היה שבמדבר היו עדין כי לא באו עד כה אל המנוחה ואל הנחלה?

רשב"ם:

במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני - כל הדברות שנאמרו בשנה ראשונה קודם שהוקם המשכן כת' בהן בהר סיני, אבל משהוקם המשכן באחד לחדש בשנה שנייה לא יאמר בהר סיני אבל במדבר סיני באהל מועד. וכן מוכיח לפנינו דכת' ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר [ה'] את משה בהר סיני, קודם שהוקם המשכן אז היו תולדות אהרן ארבעה ואלה שמות בני אהרן נדב ואביהוא ואלעזר ואיתמר, אבל לסוף בשנה שנייה שהוקם המשכן לא היו כי אם שנים, לפי שלבסוף כשהוקם המשכן בשנה שנייה נאמר וימת נדב ואביהוא לפני ה' במדבר סיני, במדבר סיני היו ארבעה ולבסוף שנים כי בו ביום שהוקם אהל מועד מתו נדב ואביהוא:

אבן עזרא:

במדבר סיני - להודיע כי לא עלה משה אל הר סיני אחר היות הכבוד באהל מועד.

רמב"ן:

בעבור שהפסיק במצות השמיטה והיובל שאמרו שהיו בהר סיני, חזר ואמר כאן שהיה הדבור הזה באהל מועד ככל הדברות אשר הזכיר מתחלת ספר ויקרא, וכן יהיו כלם מכאן ואילך באהל מועד, כי מעת שהוקם המשכן ויקרא אליו השם מאהל מועד לא נדבר לו אלא משם. והזכיר כאן במדבר סיני - להגיד שלא נסעו משם עד שנמנו, כי המנין השני היה בערכות מואב. והדבור באהל מועד:

אברבנאל:

כבר נזכר בסוף סדר פקודי שהוקם המשכן בראשון לחדש הראשון בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים ושאז כסה הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן. והנה קודם הקמת המשכן היה משה עולה להר סיני ושומע שם כל הדברות האלקיים אבל משהוקם המשכן ושכן הכבוד באהל מועד מהיום ההוא והלאה היה הדבור מגיע למשה בבואו אל אהל מועד כי לא נעלה עוד משה בהר סיני וכמו שנאמר ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר כי על כן נאמר לו במצוות המשכן ונועדתי לך שם ואז אחרי הקמת המשכן צוהו ראשונה בעבודת המקדש וקדשיו וטהרת הנכנסים בו והזהיר על טומאותם כדי שלא יחללו את קדש ה' אשר אהב. ואחרי שהזהיר את הכהנים בעבודתם ובטהרת הבית והבאים שמה הזהיר את העם בכללו בכל דבר רע מכל דרכי עכו"ם והשדים והעריות ושאר הדברים המגונים. וצוה אותם על המועדים ושאר המצות המיוחדות לבית ה'. והמצוות ההן אין ספק שקצתן נאמרו למשה מסיני או כלן בהיותו על ראש ההר שומע אמרי אל אבל משה רבינו לא אמר אותן אל ישראל אלא כאשר צוה השם להזהיר את ישראל מהדברים הרעים והמגונים פן יסבבו הסתלקות השכינה מהמשכן כי אז כשאמר השם למשה שיאמר לישראל קדושים תהיו ושילמדו המצוות שנאמרו לו מסיני אז אמר אליהם. ומפני זה באו אותן המצוות ששמע משה רבינו מסיני בתוך המצוות ששמע באהל מועד לפי שלא בא הכתוב לספר המצוות כפי הזמנים שנאמרו אלא כפי צורך למוד העם והיישרתו והזמן שלמדו אליהם. הנה התבאר שכל המצוות שנאמרו למשה ולכנהי ה' מתחלת ספר ויקרא והלאה כלם אמרם אליהם אחרי ששמע את הקול מדבר אליו מאהל מועד עם היות שזכר בתוכם מצות שכבר נאמרו לו בהר סיני אבל הוא לא למד לעם עד הנה ולכן במצוות השמטה והיובל נאמר שדבר וצוה בהם בהר סיני כי מפני שבאו בתוך המצוות ששמע באהל מועד הוצרך לומר שכבר שמע המצוות ההן קודם לכן בהיות הדבור בהר סיני. ובעבור שהפסיק במצוות ששמע באהל מועד עם זכרון השמטה והיובל ששמע בהר סיני חזר ואמר הכתוב שהיה הדבור הזה באהל מועד.

פנים יפות:

ויש עוד רמז במ"ש במדבר סיני, וכן בסוף הפרשה ויפקדם במדבר סיני, ענינו כי לא קבלו את התורה עד שהיה ביניהם אחדות שלום, כמו שפירש רש"י בפ' יתרו [יט, ב] ויבאו מדבר סיני וגו' ויחן שם ישראל שהיו כולם כאחד, ורמז לדבר כי מספר מדבר סיני מספרו כמספר שלום.

מלבי"ם:

והקדים לאמר שהיה הדבור במדבר סיני באהל מועד להודיע שהדיבור הזה אף שהיה במדבר סיני כמו דבור של כי תשא התעלה מצד שהיה באהל מועד והראשון הי' בהר סיני, ומעת שהוקם האהל מועד נתעלו ישראל במדרגתם והוצרך מנין אחר כדי ליחסם על משפחותם לבית אבותם שאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות מישראל, ולעשותם דגלים כעין דגלי מלאכיו במרכבה העליונה כי מעתה דגלו עליהם אהבה בד' מחנות הסובבים משכן כבודו למטה כעין ד' מחנות הסובבים את כבודו למעלה.

העמק דבר (הקדמה לספר במדבר):

זה הספר נקרא בפ' התנא רחב"ג סומה דל"ו חומש הפקודים . וכ"כ בה"ג. ונרשם בדעת רבותינו ענין שני הפקודים שכזה הספר . יותר משארי דברים שמיחדים בזה הספר . כמו המרגלים וברכת בלעם ועוד הרבה . משום דעיקר זה הספר הוא במהליך ומשנה הליכות עם ה' בחיי העולם מאז שהגיעו לא"י . מן הדרך שהלכו במדבר . שבמדבר היו טנתנהנים במדת תפארת שהלך ליסין משה שהוא לגמרי למעלה מהליכות המבע . ובא"י הלכו בדרך המבע בסתרי השנחת מלכות שמים ב"ה . וזה השנוי התחיל עודם במדבר בשנת הארבעים כמו שביארנו בפ' חקת . עפ"י זה השנוי נעשו מלחמות ישראל עם הכנעני ועם סיחון בדרך המבע . וגם הממה לא הי' עוד כיד משה תמיד אלא לעת הצורך לפי ההכרח כמו שביארנו שם . וע"ז השנוי המצוין בזה הספר אמרו הו"ל כבראשית רבה פ"ג ויבדל אלהים בין האור ובין החשך זה ספר במדבר שהוא סבדיל בין יוצאי מצרים ובין באי הארץ . אכן עיקר ההפרש הזה הי' ניכר בשני הפקודים שהיו שני ענינים שוים בהומר המעשה . ונשתנו בצורת המעשה לפי הליכות ישראל . מש"ה בפעם הראשונה הי' עפ"י סדר הדגלים מד' רוחות כמרכבה לשכינה . והי' אפרים ראש הדגל וקודם למנשה . ולא כן בפקודי פ' פינחס בשנת הארבעים . כמש"כ בפנים ב' כ' . ועוד בפקודי פ' במדבר היו הראשים מוכרזים להיות מאותו השכב . ולא כן הי' בפקודי פ' פינחס כמש"כ בפנים א' מקרא ב' . מש"ה רשום זה הענין סאד . עד שראו הו"ל לקרוא שם להספר חומש הפקודים . והנראה דעפ"י זה הכונה אמרו הו"ל דויהי' בנסוע הארון הוא ספר בפ"ע . ללמבנו כאשר כי התחלת השנוי הי' מן ויהי העם כמתאווננים וגו' כי כשביל שהתנהנו במדת תפארת נענשו מיד אחר שחמאו . כי הי' צל ההשנחה על יד ימינם . ודבר זה היה קשה עליהם לסבול עד שגורם לשלוח מרגלים כאשר יבואר ר"פ שלח . ומזה נשתלשל והלך עד שהגיע לזה השנוי כאשר יבואר שם . וא"כ פרשה זו קמנה היא המהלקת בין שני אופני הליכות ישראל . עד שכל חלק א' מן הספר הוא ספר בפ"ע . כמו זה ההילוך הוא ספר בפ"ע . וזה ההילוך הוא ספר בפ"ע . וכמש"כ בפ' בראשית עה"פ זה ספר . שספור ענין גדול נקרא ספר :

נועם אלימלך (הרב אלימלך מליזבסק):

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד... „במדבר סיני“ רמז לאדם שיהיה נכבד ושפל בעיניו כסיני, כדרך שעשה השי"ת, שמאס בהרים הגבוהים ובהר בסיני הנמוך מכולם, אבל חלילה לו לבוא מתוך הכנעה לידי עצבות המונעת השראת השכינה. לכן הזהירנו התורה להיות תמיד בשמחה, שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה הבאה מחמת הרגשת חג ומועד. וזהו „באהל מועד“, שאדם יכניס עצמו לאהל של מועד.

זרע קודש (הרב נפתלי מרופשיץ):

וידבר ה' אל משה במדבר סיני... בא הכתוב לומר, שדיבורו יתב' היה במדבר, שהוא מקום תוקף הקליפות, כמש"כ (דברים ח) : „נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים“, זאת היא סגולת התוה"ק, שיכולה להתפשט לכל המקומות השפלים וליכנס לעמקים ומשם להעלות כל הבחינות, ואפילו הפחותים מתעלים על ידה.

הרב מנחם מנדל מקוצק:

במדבר פינ"י... כשבא הקב"ה לים ברוח מלפניו, שנאמר (תהלים קיד, ד) הים ראה ויגוס, וכן: ההרים רקדו כאלים. בא למדבר הרבה וקידמה אותו וקילסה אותו, שנאמר (ישעיהו מב, יא) ישאו מדבר... ירונו יושבי סלע, (שם לה) ישישם מדבר וציה (מ"ר במדבר א'). רק אדם שהוא כמדבר ראוי שתשרה עליו השכינה ושיזכה למאור התורה. כמדבר: אפילו למד הרבה ויגע הרבה בתורה ידע בנפשו שלא נגע עדיין בתורה, כמו המדבר, שלא נגע בו עדיין יד אדם, שלא נעבד ולא נזרע מעולם. וכמדבר שאדם השרוי בו חייב להשען על כוחות עצמו, ואין מי שיעזור לו; אם אין אני לי מי לי.

שם משמואל:

במדבר פינ"י... בג' דברים ניתנה התורה: באש, במים ובמדבר (מ"ר במדבר א'). שלשה הדברים האלו סמלים הם לאדם מישראל במה יזכה לקנין התורה. אש: שלהבתיה, להט והתלהבות אש הבערת בלב ישראל המשתוקקים לאביהם שבשמים. מים: קרירות ומתינות, ישוב הדעת וצלילות המתשבת, לחשוב השכונה של תורה ברוח נכונה ובשכל טוב. מדבר: ויתור על כל התענוגות וחשקי עולם הזה המונעים את האדם מהשגת השלימות.

הרב מאיר שפירא:

במדבר פינ"י... בשלשה דברים ניתנה התורה: באש במים ובמדבר (מד"ר). התורה אשר ניתנה לישראל, על-מנת-כן ניתנה שיקיימוה בכל הזמנים ובכל התנאים. בין אם היה יחיד ובין אם הרבים יצטרכו למסור נפשם עליה. ולא מסירות נפש הד-פעמית — אלא אפילו כשיהיה הכרח לחיות זמן רב בתנאי מסירונו נפש וסבל על-אנושי, מחובת העם לעמוד בכל ולא לוותר על תורתו ואמונתו. קורות ימי עמנו מראשית הופעתו של היהודי הראשון, אברהם אבינו, בתורתו ובאמונתו באלקים חיים, ועד ימינו אלה — מאשרות את זה. בשלשה דברים ניתנה התורה: „באש“, אברהם אבינו שקפץ לתוך כבשן האש למען אמונתו, מסירות נפש של יחיד. „במים“, כשנחשון בן עמינדב, ואחריו כל ישראל, קפצו לים, מסירות נפש של כל העם. „במדבר“ תופעה של מסירות נפש מתמידה, כשישראל הלכו אחרי השם ארבעים שנה במדבר בארץ לא זרועה.

